

Ehitusajaloolised kaevamised Tartu Nõukogude väljakul a. 1965

Olev Prints

Kui allakirjutanu määrati TRT¹ direktori käskkirjaga Tartu Nõukogude väljaku 1965. a. kaevamiste juhendajaks, leidis ta, et kõige otstarbekam on selgitada, kas ja kuivõrd on säilinud ühe omaaegse hädaraekoja vundamendid, mis vanade plaanide järgi pidid asuma kohas, kus oli võimalus väljakul kaevata samaaegselt sillutuse remondi-asendamise töid segamata, vähemalt teatud aegki.

Hädaraekoja vundamentide lahtikaevamisega lootis allakirjutanud selgitada peamiselt kahte küsimust. Esiteks: missugusel määral on ürikuline materjal, nii sõnaline kui plaaniline, kooskõlas antud kohas saadavate kaevamisandmetega. Ja teiseks: missugune on oletatavasti säilinud vundamentide ehitustehnikuline külg, nende rajamis- ja ehitamisviis.

Niisiis valiti kaevamiskoht vanade plaanide järgi 21. juuni (end. Rüütli) tänavale ja peab ütlema, et see õigustas end täiesti – juba esimeste labidatäitega leiti tugeva, hästisäilinud vundamenti jäänused. Edasine peamine ülesanne seisnes juba vundamentide kulgemise, tähendab hoone plaanikavastise kindlakstegemises. Kahjuks polnud seda võimalik täita saajaprotsendiliselt. Sest lahti kaevata jõuti vaid lõunapoolne osa, selle järgi lõunaseina vundament kuni keldri vaheseinani, siis osalt vaheseina vundament ja lõpuks, jällegi osalt lõunaseina vundamenti lääneosa. Kuivõrd kaevata saadi ja kuipalju veel kaevamata jäi, näitab fotode nr. 1 ja 3 võrdlemine joonisega nr. 1.²

Lugejal tekib loomulikult küsimus, miks kaevamised kõikjal taoliselt poolikuks jäid. Vastus on lihtne. Kaevamiste eel oli toimunud platsile osalt juba uue sillutise panek ja kui kaevamistega jõuti uue sillutiseni, pidi edasikaevamisest paratamatult loobuma. Teiseks olid kaevamised ajaliselt väga piiratud. Need kestsid kokku vaid 11 tööpäeva, 18. juunist kuni 30. juunini ja sõltusid platsi sillutise valmimise tähtpäevast. Kuna sillutajad kiirustasid tööde lõpetamisega, tuli kiirustada ka kaevamistega. Kui ebakindlates tingimustes töötati, näitab järgmine näide. 28. juunil kell 10 sai allakirjutanu loa kaevata kuni 3. juulini. Paar tundi hiljem tühistati aga luba ja anti kategooriline korraldus lõpetada tööd juba 30-ndaks juuniks.

¹ TRT = Teaduslik Restaureerimise Töökoda, peamine muinsuskaitseliste uuringute asutus, kuulus toona riikliku ehituskomitee alluvusse (siin ja edaspidi toimetaja märkused).

² Tartu Linnamuuseumis säilitatava aruande eksemplari juurde kuuluvad joonised ja fotod leiti vahetult enne aastaraamatu trükkiminekut üles teise kaevamisaruande jooniste vahelt. Lisaks on fotosid nendelt kaevamistelt arvele võetud muuseumi fotokogus (TMF 540: 69–100), kuid need ei vasta aruande lisas esitatud fotode nimekirjale. Olev Prints fotode negatiivid on säilinud muinsuskaitseametis arhiivis (P-684; ERA.T-76.1.628). Osa fotosid on publitseeritud tekstiosa järel.

Ei saa märkimata jätta ka raskusi tööjõu suhtes, mistõttu tuli tööjõudu osalt hankida isegi meditsiinilisest kainestusmajast. Juhul kui kaevamistest oleks osa võtnud suurem arv ja kvalifitseeritumaid kaevajaid, oleks tulemused olnud märksa ulatuslikumad isegi piiratud aja puhul.

Vastupidi peab aga allakirjutanu siinkohal oma meeldivaks kohuseks tänada Tartu Linnamuuseumi Kodulooringi liikmeid, kelle entusiasmist kantud abi tuli kaevamistele suuresti kasuks ja seda kõige kriitilisemal momendil.

Piiratud kaevamisaeg mõjutas oluliselt ka kaevamiste metoodilist külge. On arusaadav, et niisugustes tingimustes, säärase napilt limiteeritud ajaga polnud võimalik vundamente ega keldreid vajalikus mahus lahtikaevata. Tuli piirduda vaid umbes kolmveerand meetri sügavuste tranšeedega, et määrata kindlaks hoone põhiplaani. Vundamentide sügavust saadi uurida ainult ühes kohas, kaevamiste ainukeses šurfris idaseina juures. Samas tehti muide kindlaks ka kultuurkihi paksus.

Viis, kuidas saadud leiumaterjal fikseeriti, oli samuti tingitud kiirustamisest. Häda sunnil tuli leiud fikseerida lihtsalt suurte paušaalsete gruppidenä (vt. leidude nimestik).³

Nagu eespoolöeldust selgub, tuleb 1965. a. kaevamisi lugeda seega ainult proovikaevamisteks.

Alljärgnevalt kirjeldame lahtikaevatud vundamente ja vaatleme tulemusi, mida kaevamised andsid.

Nagu öeldud sai hoone vundamente uuritud kõige ulatuslikumalt idaseina välisküljel teostatud šurfris. Siin selgus, et vundament on laotud õhukesele, 10–15 cm paksusele telliskivikillustikust puistele (vt. joonis nr. 3). Puiste all mingit muud tehislisku ehitusalust pole. Vundamendi ehitusmaterjal on valdavas osas looduskivi (vt. fotod nr. 19–21). Telliseid või nende kilde esineb vundamendi allosas harva. Rohkem leidub telliseid aga ülaosas. Telliste mõõtmed on tüüpilised keskaegsed – 30,5 × 14,5 × 9 cm. Edaspidi näeme, et neid on kasutatud isegi sügavamal aga ainult ukse ja petikute palestikkude ladumisel. Mainitud faktidest võib oletada, et hoone seinadki olid laotud telliskividest nagu see piiskopliku Tartu hoonetele tüüpiline oli. Et hoone pärineb tollest ajast, seda näeme allpool.

Sideaineks on lubimört, mis vundamendi alumistes kihtides on kaotanud suuresti oma sidumisvõime – juba kergel sõrmede survele mört murenes. Seevastu ülemiste kivide vahel on mört veel üllatavalt tugev.

„Kuiva müüritist“, ilma mördita laotud müürikihte ei esine.

Müüritööde kvaliteet on kõrge: kivihihid on paigaldatud korralikult, ühe kihi kivid on kõik valitud, tellised hästi vuugitud.

³ Leiud säilivad Tartu Linnamuuseumis (TM 764 Aj 348: 1–184). Leiunimekiri ei ole siinkohal publitseeritud, huviline saab sellega tutvuda lehel www.muis.ee/search, valides Tartu Linnamuuseumi ning sisestades numbriosa väljale protsendimärkide vahel kogunumbri Aj 348.

Vundamendi paksus, nii kõnesolevas kohas kui mujalgi, kõigub 1,3–1,4 meetri piires. Sügavus 1,5–1,6 m. Selle järgi otsustades ei saanud ehitis kuigi kõrge olla, arvestades Tartu all-linna halva pinnasega.

Lisame veel, et vanu vundamente katab suhteliselt õhuke, umbes 80 cm paksune mulla- ja liivakiht.

Idaseina vundamendi väliskülge uurides satuti mingi ehitise jäänustele. Umbes vundamendi alumiste kividerea keskpaiga kõrgusel, vundamendist aga keskmiselt poole meetri kaugusel, asusid korralikult paigaldatud mitmesuguses suuruses looduskivid, millede all paiknes ümarpalkidest ja prussidest kahekihiline parv (vt. joonised nr. 3–5; foto nr. 23). Parve serv oli kindlustatud veel püstvaiadega. Kuna kaevamiste laiendamine oli võimatu, ei saadudki selgitada millega just täpselt tegemist on. Väga omapärane oli siit saadud leiumateterjal. See sisaldas naha- ja kasetohuribasid, nahkjalatsite, naha ning kasetohutükke, koduloomade luid, karvu, loomasõnnikut, õlgi ja kalasoomuseid.⁴ Sellega seoses on huvitav märkida, et Wybersi revisjoniraamatu („Der Stadt Dorpat Revisions Buch de annis 1582, 1601 et 1656”) järgi olevat Tartu turul, umbes samas paigas, kus toimusid meie kaevamised, seisnud kord kingseppade poed. Võimalik, et satutigi ühele neist.

Kuna šurf kaevati kuni puutumatu pinnani, saadi täielik ülevaade ka antud koha maapinna profiilist kuni lubjanõru kihini. Selle ülaosas esineb mitmesuguseid liiva- ja ehitusprahiga segatud mullakihte, mis vahelduvad valge liiva ja punaste liivadega. Allosas domineerib õhukesi liivakihte sisaldav must muld. Sellest veel allapoole, abs. kõrgusel 35,0 m, algab juba lubjanõrg (vt. joonis nr. 5; fotod nr. 22–23).

Olgu märgitud seegi, et kaevamiste ajal oli põhjavee seis suhteliselt kõrge (abs. kõrgus 35,9 m). Võrdluseks lisame, et viimastel Jaani kiriku kaevamistel oli põhjavesi peaaegu meeter allpool.

Et üksikuid nahatükke leidis veel abs. kõrgusel 35,80 m, rääkimata püstvaiadest, mis ulatusid isegi sügavamale, tuleb kultuurkihi paksuseks lugeda kõnesolevas kohas *ca* 2,6 m. See on keskaegse Tartu all-linna kultuurkihile päris tüüpiline sügavus.

Idaseina vundament, mis šurfist edasi lõunasse kulgeb, on ehitustehniliselt enamvähem samasugune eespool kirjeldatud müüritisele. Õeldu kehtib ka lõunaseina ja vaheseina kohta. Seepärast kirjeldame nende juures vaid ehituslikke erinevusi.

Lõunaseina juures tuleb mainida kõigepealt, et selle idapoolses osas asub keldris pikk ja sügav kergenduspetik. Oma ülaosas on petik hoone lammuta-

⁴ Sarnast leiumateterjali koguti ka Raekoja platsi 1981. a kaevamistel (vt lähemalt Romeo Metsallik, Udo Tiirmaa. Über die Archäologische Forschung der Tartuer Altstadt. – Eesti NSV Teaduste Akadeemia Toimetised. Ühiskonnateaduste seeria, 1982/4, lk 392–397).

misel küll lõhutud, kuid kuna läänenurgas oli säilinud üksik sillutuskaare kivi (foto nr. 27), tuleb oletada, et petik ei saanud eriti palju lammutusjoonest kõrgemale ulatuda.

Abs. kõrgusel 37,45 m asusid petikus kunagise riiuli kõdunenud lauad (foto nr. 28). Need lamasid puhtal, helekollasel liival. Liiva alla oli paigutatud korralik rõhtne kiht katusekivide tükkidest (foto nr. 29). Kivitükkide sängitamiseks oli kasutatud lubimörty ca 8 cm paksuse kihina. Veel võidi kindlaks teha, et lubimördi alla asuvad munakad, kuid siit edasikaevamine polnud aja puudusel enam võimalik.

Petikust edasi kuni vaheseinani (viimase juurde tuleme hiljem) on lõunaseina vundament säilinud pea ühekõrguselt. Vaheseinast lääne pool oleva müüritise kõrgus on alguses sama idapoolsega, ent umbes pool meetrit edasi on ta järsku meetrilaiuselt märksa sügavamalt ära lõhutud, nii et põgusal vaatlusel jääb mulje nagu oleks tegemist müüriavaga (vt. joonis nr. 1: fotod nr. 5–7). Tartu Linna Ehituse ja Arhitektuuri Osakonna insener-geodeet U. Hermann, kes teostas kaevamiste mõõdistamist, oligi nii sellest aru saanud ja sisseraide avana joonistanud. Mainin seda sellepärast, et edasine uurija teaks, miks kõnesoleva aruande juurde lisatud joonise nr. 1 ja TRT arhiivis säilitamisele tuleva U. Hermann'i joonise vahel on kõnesolevas kohas erinevus. Missugune asjaolu oli taolise sisseraide põhjuseks, seda ei läinud korda selgitada.

Sisseraide juures, vundamendi välise ehitusjoone poolsel küljel, asus sõe ja tuha suur kihtjas lade, mille abs. kõrgus oli ca 37,80 m. Kuna mujalgi, ehkküll märksa vähemas ulatuses, võis tähele panna samal kõrgusel sõetükke ja põlemise jäänuseid, tuleb oletada esiteks, et hoone hävingu põhjustas kahjutuli; teiseks, et hoone terve olles oli maapinna kõrgus identne põlemiskihi kõrgusega. Lisame siia juurde veel, et meie poolt määratud keskaegse maapinna kõrgus Jaani kiriku juures on peaaegu sama – 37,7 m.

Teatavasti leidub Riiklikus Ajaloo Keskarhiivis Liivimaa rootsiaegse kindralkuberner arhiivi 1683. a. aktide hulgas joonis, mis kujutab tolleaegset Tartu turgu ja millel on ära toodud ka kõnesoleva hädaraekoja fassaad. Nagu selgub jooniselt on hoonel raekoja platsi poolsel küljel ainult üks sissekäik (fotol nr. 2 on hoone tähistatud number 3-ga). Seni tuli arvata, et sissekäik viis vähemalt esimesele korrusele; ent üllatavalt viib see hoopis keldrisse, nagu kaevamised nüüd näitasid. Sissekäigust on järgi jäänud suhteliselt korras trepp koos palestikuga (joonis nr. 1, fotod nr. 11–18). Trepp algab vundamendi ehitusjoonest vähe eemal, on hästi käidav ja küllalt lai. Nii palestik kui astmed on laotud tellistest. Palestik on üle krohvitud (foto nr. 15), astmed laudadega kaetud (fotod nr. 14–16).

Kümme sentimeetrit viimasest astmest madalamal asub keldri laudpõrand (fotod nr. 17–18). Ka selle säilivus on hea. Uurimise huvides võeti mõned põrandalauad ülesse ja peab ütleva, et see andis hea tükk tööd. Põranda laagideks on paarikümne sentimeetri läbimõõduga ümarpalgid (foto nr. 18). Väga huvitava asjaoluna märgime, et ehitajad olid palkide säilivuse huvides nende lamamispindade alla asetanud ohtralt kasetohtu.

Edasisel uurimisel ei osutunud puitpõrand algseks. Puitpõrandast umbes 30 cm allpool asub veel vähematest munakividest laotud korralik sillutis (foto nr. 18), ms arvatavasti oligi keldri esimene põrand. Igatahes tuleb seejuures liisada, et meil polnud antud kohas enam võimalik edasi kaevata.

Keldri juures tekkis allakirjutanul mõte, et kas pole siin tegemist ühe omaaegse ra[e]keldriga, teise sõnaga – raekõrtsiga. Tõestada pole seda muidugi millegagi võimalik, aga nii enne seda hädaraekoda, kui ka pärast, on raekojas alati asunud vägijookide „müügipunkt”. Seda esiteks. Teiseks viitab keldri peenemale funktsioonile ta sissekäik, mis oli küllaltki esinduslik oma suure kõrguse ja ümarkaarse ülaosaga, nagu näitab eespool mainitud Tartu turu joonis (vt. foto nr. 2). Edasi räägib selle kasuks asjaolu, et algne munakividest põrand on asendatud puitpõrandaga, kusjuures esimene oli veel täiesti korras. Ka järgmine fakt on meie oletusega kooskõlas. Nimelt polnud vaheseinast idapoolses keldriruumis kuskil märgata krohvimise jälgi. Läänepoolses keldris, oletatavas raekeldris, leidsime aga krohvi jälgi mitmes kohas. Siit on loomulik arvata, et ruumil pidi olema mingi teine, parem ülesanne. Ja lõpuks kõnelevad sama ka savipiipude tükid, mida eriti arvukalt leiti just keldri piirkonnas.

Kui nüüd see nii oli, et kelder oli kunagine raekõrts, tuleb kaevamiste katkestamist veel eriti kahetseda.

Keldritrepist edasi saime kaevata ainult paar meetrit. Selle juures satuti pea-aegusamasugusele lõunaseinapetikule, nagu see on idapoolses keldris (foto nr. 9). Petiku mõõtmetest saime määrata ainult ta pikkuse ja laiuse (joonis nr. 1), kuna sügavus jäi kindlaks tegemata.

Tuleme nüüd keldreid lahutava vaheseina juurde (joonis nr. 1; fotod nr. 5 ja 6). Peab ütleva, et siingi jäi palju pooleli ja seega selgitamata. Näiteks vaheseina lõunaosas asub petik (foto nr. 24), mida ilmselt oli muudetud ja täiendatud; kuid mida just oli lisatud ja miks – see jäi kindlaks tegemata. Petikust edasi põhja poole algab vaheseinas mingi ava, mida kunagi olid pealistanud palgid (foto nr. 25). Sellegi uurimine jäi pooleli.

Positiivsena märgime järgmist. Vaheseina läänepoolsel küljel saadi kindlaks teha, et keldriruum, mida me ülal pidasime raekeldriks, oli krohvitud. Teiseks, et vanad plaanid on küllalt täpsed. Nii on 1675. a. Tartu turu plaanil (foto nr. 1) hädaraekoja ruumide proportsioonid samasugused väljakaevatud vün-

damendi omadega – mõlemate allikate järgi on hädaraekoja idapoolne ruum mõnevõrra väiksem läänepoolsest. Teiste sõnadega: vaheseina asend plaanil vastab täiesti tegelikkusele.

Vaheseinagi juures peame tähelepanu juhtima erinevusele, mis on aruandele lisatud joonise ja U. Hermannini ülesmõõtmisjoonise vahel. Vaheseina müüritis ei ahene põhja suunas, nagu seda U. Hermann on kujutanud, vaid on täiesti ühelaiune. Et see nii on, selgub meie joonise nr. 1 võrdlemisel fotode nr. 5 ja nr. 6-ga.

Kaevamistega tuli müüride läheduses mitmel pool välja vana sillutise vähemaid ja suuremaid fragmente (fotod nr. 9 ja 10). nagu selgus, on sillutis laotud üldiselt korralikult, kuid kive pole üldse valitud – neid esineb igasuguses suuruses. Sillutise kõrgust saadi määrata neljas kohas. Huvitav on seejuures, et mida ligemale Emajõe sillutise fragment, seda väiksem on ta abs. kõrgus (38.19, 38.12, 38.08, 37.86). Arvan, et ainuke õige seletus sellele on, et keskaegne sillutis (ja ilmselt on sellega meil siin tegemist) oli samuti Emajõe poole kaldu, nagu tänapäevanegi.

Sellega lõpetame kaevamiste aruande. Kokkuvõtteks tahaks rõhutada veel järgmist:

1. Vanad rootsiaegsed plaanid on täpsed ja usaldatavad, kuna hoone meie poolt mõõdetud andmete hälve võrreldes rootsiaegsetega pole kõneväärt.
2. Teated sellest, et piiskopliku Tartu ehitised olid enamuses tellistest, näib olevat tõsi, kui juba nii väike hoone, nagu kõnesolev hädaraekoda oli ilmselt tellisehitis.
3. Tartu rae tuntud kiri Liivimaa kindralkubernerile, kus väidetakse, et Tartu keskaegsed hooned on eranditult parvedele ehitatud, ei ole õige. Nagu näitab käesolev kaevamine, rajati väiksemad hooned küll tehiskule ehitusalusele, kuid siiski ilma parvedeta.

Lõpuks toome ära mõningaid ajaloolisi andmeid väljakaevatud hoone kohta.⁵

Teatavasti hävis piiskopiaegne Tartu raekoda 1601. a. põlemise läbi. Selle järgi pidi raad läbi ajama peaaegu terve sajand ilma suurema ja spetsiaalselt raekojaks ehitatud hooneta, kasutades mitmesuguseid ehitisi hädaraekodadena. 17. sajandi 20-ndatel ja 30-ndatel aastatel oli üheks hädaraekojaks endise Rüütli ja Küütri tänavate nurgal asunud nn. Schenckingi maja. Kui maja aga 40-ndate aastate alul Õuekohtule müüdi, kolis raad väikesesse kaalukotta, mis asus end. Rüütli tänava Emajõepoolse nurga lähedal (fotol nr. 1 tähistatud C-ga). Raekojana ei kasutatud kaalukoda siiski kaua, sest varsti asendas teda

⁵ See osa tugineb suure osas Eerik Tenderi artiklil „Tartu raekodad Poola ja Rootsi ajal” (Tartu II. Tartu linna väljaanne), Tartu 1935, lk 201–238.

endine linnaapteegihoone, mille raad raekojana kasutusele võttis, pärast seda kui apteeker Justus Pfahler, kes oli ehitanud enesele omas majas uued apteegiruumid, a. 1642 keeldus linnaapteegi hoone edaspidisest kasutamisest. Wybersi revisjoniraamatu järgi asetses linnaapteek turul end. Rüütli tänava raekoja-poolse nurga läheduses. Tähendab, meie poolt osalt väljakaevatud hoone ongi vana linnaapteek, mis 17. sajandil oli ajutiselt ka üheks hädaraekojaks.

Kuna kõnesolev linnaapteek esineb juba 1582. a. revisjoniprotokollis, tuleb arvata, et ta ehitamisaeg langeb piiskopiaega.

Hiljem, kui Tartu saab omale uue raekoja, hakatakse linnaapteegi hoonet hüüdma „vanaks raekojaks”. Pärast linnaasutiste ülekolimist uude raekotta a. 1693 müüs raad „vana” raekoja apteekri ning raehärra lesele Dorothea Zecher’ile. Nagu paljud teisedki Tartu hooned, nii langes seegi ehitis 1704. a. sõjategevuse ohvriks.

1965. aasta kaevamistest Raekoja platsil: kommentaar

1965. aasta kevadsuvel valmistus toonase Eesti NSV juhtkond tähistama 21. juulil liiduvabariigi 25. aastapäeva. Sellega seoses otsustas Tartu linn korras-tada ka Raekoja plats (toona Nõukogude väljak) ning asjakohane projekt telli-ti Teadusliku Restaureerimise Töökojalt.⁶ Hoonetele koostati värvipassid, pai-galdati gaasilaternaid meenutavad valgustid, taksopeatust viidi platsi keskosast Emajõe-poolsele küljele ning Raekoja platsil uuendati tänavasillutist, seejuu-res taastati sillutis ka vahepeal asfaltkatte saanud kohtades.⁷ Nende tööde tõttu tekkis Raekoja platsil võimalus uurimiskaevamisteks, mida korraldas samuti TRT. Eesseeisvad suurejoonelised pidustused, mille raames käis Tartus toona-ne NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimees Anastass Mikojan, tingisid ka kiirustamise tekstis nimetatud tööde lõpetamisega. Ääremärkusena olgu li-satud, et võimalus arheoloogilisteks kaevamisteks linna keskväljakul oli tol-lal küllaltki haruldane: 1966. aastal soovis samuti Raekoja platsil kaevamisi korraldada oma kandidaaditöös Eesti-Vene suhteid käsitlenud Tartu (Riikliku) Ülikooli õppejõud arheoloog Vilma Trummal, ent Tartu linna Tööräha Saa-dikute Nõukogu Täitevkomitee selleks luba ei andnud ning uurimiskaevami-sed toimusid hoopis Magasini tänava hoovis.⁸ Ka Olev Printsi ajaleheintervjuus

⁶ Edasi, 8. juuni 1965, lk 1.

⁷ Samas.

⁸ Vilma Trummal. 1966.a. juulikuus Tartu vanalinna territooriumil Magasini tn 3 (hoovil) teostatud arheoloogiliste kaevamiste aruanne. Käsikiri Tartu Linnamuuseumis. Tartu 1966, lk 1. Kaevamistulemusi tutvustavas artiklis (Vilma Trummal. Arheoloogilised kaevamised Tartu vanalinna territooriumil. – Eesti NSV ajaloo küsimusi, VI. Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised, 258. Tartu 1970, lk 3–32) mainib Trummal kaevamiste asukoha-muutuse põhjusena „eeskätt tehnilist laadi” asjaolusid (lk 3).

mainitud kaevamiste jätkamine 1966. aastal platsi idaosas, linnamüüri ümb-
ruses⁹ ei teostunud. Järgmised arheoloogilised kaevamised olid Raekoja platsil
alles 1981. aastal.¹⁰ 2005.–2006. aasta rekonstrueerimistööl markeeriti 1965.
aastal osaliselt avatud raapteegi müürid ka Raekoja platsi sillutisel.

Tööde juhatajaks määratud Olev Prints (1915–1996) on eelkõige tuntud
Tartu Jaani kiriku uurijana, selles ta tegutses aastatel 1954–1965.¹¹ Jaani kiriku
kõrval töötas ta ka toomkirikus ja Toomel Kuraditorni piirkonnas.¹² Tartus üle
kümne aasta väliuuringuid juhatanud Prints oli igati loogiline valik Raekoja
platsi ehitusajalooliste uuringute juhatajaks.

Uuringute tulemustest tasub lisaks raapteegi kavatise väljaselgitamisele
esile tuua uurimisšurfiga esmakordselt selgitatud kultuurkihi iseloomu ja pak-
sust, samuti varakeskaegsete ladestustega seostatavaid orgaanikaleide (TM 764
Aj 348: 12–15, 17). Enamiku kogutud leiumaterjali (piipude katked, kahlite ja
ahjupottide katked, klaasnõude ja punaste savinõude katked jt) võib dateerida
17.–18. sajandisse, nagu keldri tätekihtide puhul ka ootuspärane.

Tekstis on üldiselt järgitud aruande kirjaviisi, lugemise hõlbustamiseks on
vaid punkti ning sellele järgneva numbri või tähe vahele lisatud tühikud. Üksi-
kud ilmselt masinakirjas vahelejäädud tähed on lisatud nurksulgudes.

Suur tänu Elis Tiidule teksti arvutisse sisestamise eest!

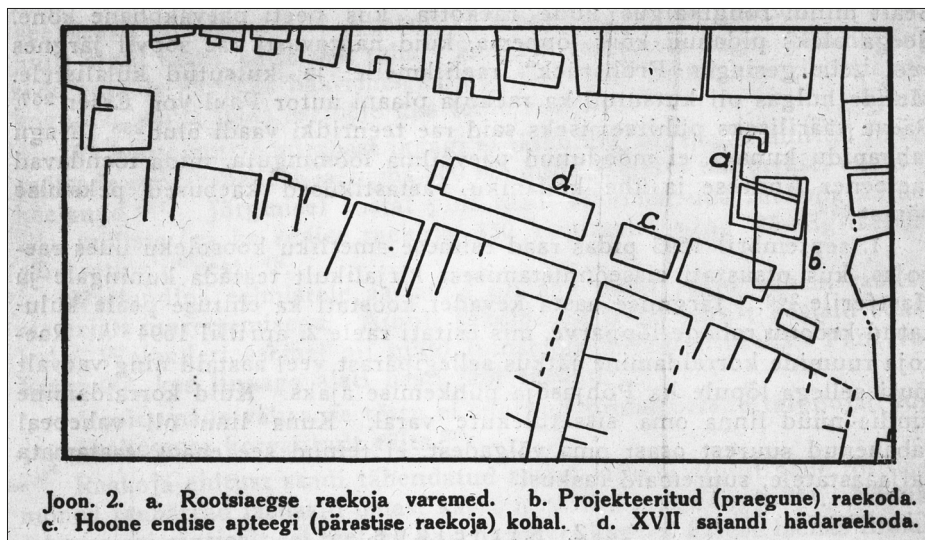
Arvi Haak

⁹ Edasi, 29. juuni 1965, lk 1.

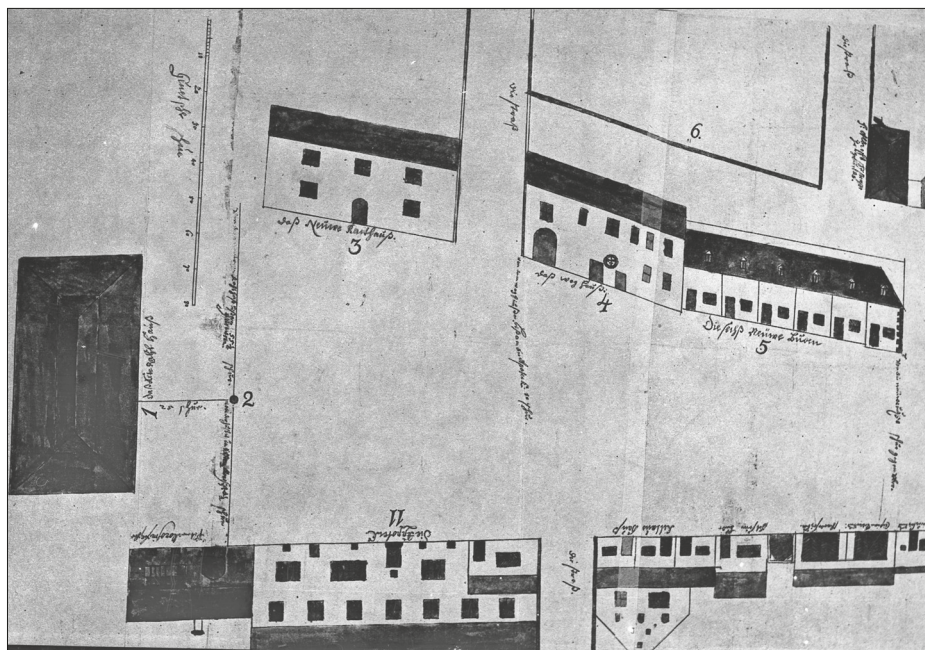
¹⁰ Romeo Metsallik, Udo Tiirmaa. Über die Archäologische Forschung der Tartuer Altstadt. – Eesti NSV Teaduste Akadeemia Toimetised. Ühiskonnateaduste seeria, 1982/4, lk 392–397.

¹¹ Vt nt Olev Prints. Tartu endise Jaani kiriku lõpetamata uurimistööl lõpparuanne. Käsikiri muinsuskaitseme-
ti arhiivis https://register.muinas.ee/ftp/DIGI_2013/pdf/eraT-0-76_001_0000713.pdf [26.03.2018]. Tallinn 1967,
siin lk 15. Tartu Linnamuseumis oli 19. aprillist 27. septembrini 2017 avatud Eesti Arhitektuurimuuseumi näi-
tus „Olev Prints ja Tartu Jaani kiriku kadunud värvid”.

¹² Romeo Metsallik. Tartu arheoloogilise uurimisest. – Tartu arheoloogiast ja vanemast ehitusloost. Tartu Üli-
kooli Arheoloogia Kabineti Toimetised, 8. Tartu 1995, 15–35, siin lk 21, 23.



Joonis 1. Tartu Raekoja plats 1772. aastal. Olev Printsi uuritud hoone märgitud c-tähga. (Eerik Tender. Tartu raekojad Poola ja Rootsi ajal (Tartu II. Tartu linna väljaanne). Tartu 1935, joonis 2).



Joonis 2. Tartu Raekoja plats 1682. aastal. D. Pechтели joonis. Olev Printsi uuritud hoone tähistatud nr 3-ga. (RA EAA.278.1.XVI-29b, leht 110).



Joonis 3. Vaade uurimisalale Raekoja platsil läänest. Foto: Olev Prints (muinsuskaitseameti arhiiv, P-644, foto 4).



Joonis 4. Väljapuhastatud hoone. Vaade põhjast. Foto: Olev Prints (muinsuskaitseameti arhiiv, P-644, foto 5).



Joonis 5. Vaade piki apteegihoone lõunamüüri ida poole. Foto: Olev Prints (muinsuskaitseameti arhiiv, P-644, foto 7).



Joonis 6. Kaevamised Raekoja platsil ja Rüütli (tollal 21. Juuni) tänava algus (TMF 540: 96).



Joonis 7. Uuritud hoone lõunamüür trepiga, esiplaanil Raekoja platsi hoone kasutusaegne sillutis. Vaade kagust. Foto: Olev Prints (muinsuskaitseameti arhiiv, P-644, foto 9).



Joonis 8. Uuritud hoone trepikäik ning keldri laudpõrand, vaade edelast. Foto: Olev Prints (muinsuskaitseametis arhiiv, P-644, foto 16).



Joonis 10. Huvilised kaevandi serval, tagaplaanil Rüütli (tollal 21. Juuni) tänava algus (TMF 540: 97).



Joonis 9. Vaade uurimisalale Raekoja platsil loodest. Fotol keskel Olev Prints (TMF 540: 70).

Buildings archaeological excavations in Nõukogude Square in Tartu in 1965

Olev Prints

The text published in this section is an excavation report by art historian Olev Prints of the excavations carried out in Town Hall Square in Tartu (called Nõukogude (Soviet) Square during the Soviet period) in 1965. The excavations took place at the site of the Town Council's Pharmacy, which also served as an emergency town hall in the 17th century. This is one of the first archaeological studies in Tartu town area. The report as well as the finds and a few photographs of these excavations are stored at the Tartu City Museum. The text exemplifies the research questions, methods, and results as well as the historical data of the building. Equally interesting is the general atmosphere around these studies in June 1965, when the Soviet system was preparing for the 25th anniversary of the Soviet Socialist Republic of Estonia, to be celebrated a few weeks later. The next documented archaeological excavations in Town Hall Square took place only in 1982. Based on the old maps and results of these excavations, the location of the Town Council's Pharmacy has been marked on the pavement in Town Hall Square since 2005.